

T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

0907 - BY 87 - 009 - 025

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ IV

(PROF.DR. ÖMER YİĞİTBAŞI'NA ARMAĞAN)

M. AKİF'E GÖRE EĞİTİMDE BULUNMASI GEREKLİ BAZI ÖZELLİKLER

Ali ÖZER

Genel anlamda milletin devamını sağlayacak yeni nesli yetiştirme ve sorumluluk almaya hazırlama faaliyeti olan eğitim, rastgele yürütülebilecek bir faaliyet değildir. Önemli olduğu kadar zor bir iştir. Eğitimden istenilen sonucun alınması, arzu edilen, bilgili, kültürlü, çalışkan, sabırlı, gayretli bir neslin yetiştirilmesi için bu faaliyetlerin belli prensipler içinde yürütülmesi gerekir. Bu prensiplerin büyük bölümü genel olmakla beraber, zamana ve çevreye göre değişen özellikte olanları da vardır. M. Akif, doğrudan doğruya bir eğitim felsefecisi olmamasına rağmen eğitimde bulunması gerekli genel prensiplerin bir çoğunu ve kendi zamanının problemlerinden kaynaklanan bazı özel prensipleri, şiir ve makalelerinin değişik yerlerinde işlemiştir. Bunlardan tesbit edebildiklerimizi, önem sırasıyla değil, ilişki bütünlüğü içinde sunmaya çalışacağız.

Bilindiği gibi, son devir Osmanlı medrese ve mektepleri başarılı değildir. Devletin muhtaç olduğu elemanları yetiştirmekten aciz haldedir. Özellikle XIX. asırda sayıları hızla artan mekteplerden istenilen sonuç alınamamıştır.

Çok güzel hiçbirini hakkında sözüm yok, yalnız,
Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız!
İşimiz düştü mü tersâneye, yahut denize,
Mutlaka âdetimizdir, koşarız, İngiliz'e,
Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir;
Hekim'in hâzıkı bilmem nereden celbedilir. (1)

Bu durumun en başta gelen sebebi metod ve prensiplerin eksikliği, belki de yanlışlığıdır. M. Akif, okullardaki verimsizliğin sebebinin bu noktada görür. «Bunun de başlıca esbâbı, medreselerimizde, mekteplerimiz-

(1) Mehmed Akif Ersoy, Safahat I-VII, IX, Baskı, İstanbul, 1974, VI, Âsım, s. 393.

de, usûl-u ta'lim ve terbiyenin yolsuz bir surette cereyan etmiş bulunmasından ibarettir.» (2)

Elverişli metot ve prensipler uygulanmadığı için, gençliğin en kıymetli çağları okullarda verimsiz faaliyetler içinde geçmektedir. Olayın daha acı yönü ise, toplumun hâlâ bu durumun farkında olmayışdır.

—Kâbil mi? Rabbi yessir'i ben,
Tamam beş ayda değiştimdi alfamız sağken. (3)
diyerek eskiyi unutamayan yaşlı kuşak çoğunluktadır.

1. Öğretilenler faydalı olmalıdır.

Öğretimde verimin yüksek olması için motivasyonun oluşması gerekir. Yaşanan fayda da motivasyonun uyanmasında çok daha etkilidir. Öğrenci, öğrendiği şeylerin faydasını görür veya ona bu fayda anlatılırsa, daha kısa zamanda, daha kolay ve daha çok öğrenir. Ayrıca, bilmemekle, işe yaramayan bilgilere sahip olmanın arasında büyük bir fark olmasa gerektir.

Okutma: bitti; okut: serserî-i şî'rî hayâl!
Okutmasan da, okutsan da aynı istikbâl! (4)

Eğitimde önemli olan, okulların yaygın olması kadar, müfredatın da uygun olmasıdır. Yanlış bir müfredât ne kadar yaygın okutulursa okutulsun istenilen sonucu vermez.

Sayısız medrese var gerçi Buhârâ'da bugün
Okunandan ne haber? On para etmez fenler,
Ne bu dünyada soran var, ne de ukbâda geçer! (5)

«Ne ahirete ne de dünyaya yaramayan» bir yığın nazariye ile uğraşılmasından şikayetçi olan M. Âkif, olması gerekeni şu mısralarında açıklar.

Ulûm'u hâzırardan beklenen menâfidir,
Demek birincisi, ilmin hayâta nâfiidir! (6)

Öğretilen bilgilerin uygulama alanlarının bulunması da ayrı bir öne-

(2) Sebîlü'r-Reşâd, c. 8, sayı 183, s. 10.

(3) S.I, Mahalle Kahvesi, s. 124.

(4) S.V, Hatıralar, s. 346.

(5) S.II, Süleymaniye Kürsüsünde, s. 168.

(6) S.V., Hatıralar, s. 346.

M. AKİF'E GÖRE EĞİTİMDE BULUNMASI GEREKLİ BAZI ÖZELLİKLER

me sahiptir. Motivasyon, uygulama alanı ile de yakından ilgilidir. Ayrıca pratiğe aktarılmayan bilgi, bir eşyayı kullanmadan hamallığını yapmaya benzemektedir.

Nazariyâta boğulmakla geçen ömre yazık;
Ameli kıymetidir kıymeti ilmin artık (7)

2. Öğretilenler yeni şartlara uygun olmalıdır.

Eğitim, geleceğe yönelik bir yatırımdır. Bugün eğitimi için gayret edilen nesil, zamanın akışı içinde değişik şartlarda görev yapmak durumunda kalacaktır. Bunun için eğitim ve öğretim devamlı gelişmek, kendini yeni durumlara uydurmak zorundadır. Bu zorunluluk müfredattan metoda kadar eğitimle ilgili bütün konularda geçerlidir. Değişmemesi gereken noktalar dışında kendi yetiştirdiğimiz müfredat ve metotları yeni neslin eğitiminde de kullanmakta ısrar, zamanın akışını kabul etmemek olur. Ayrıca eğitimin faydalı ve uygulanabilir olması da zamanın şartlarına uygun olmasıyla mümkün olur. Bu duruma, M.Âkif, bir makalesinde şu satırlarla dikkati çeker:

«Çocuklarımıza kendi terbiyemizi vermeye kalkışırsak cinayet işlemiş oluruz. Hikmeti doğrudan doğruya alan Cenâb-ı Ali diyor ki, «Ciğerpârelerinize yalnız kendi terbiyenizi giydirmeye çalışmayınız... İyice hatırlınızda olsun ki onlar, sizin yaşamakta olduğunu zamandan başka bir zaman için yaratılmışlardır.» (8)

Başka bir makalesinde verdiği örnek dikkate değerdir: «Askerlerimizi yeni silahlarla donatmak ne ise çocuklarımızın eline zamana göre yazılmış kitaplar vermek de aynıyla odur.» (9)

Çocuklar için olduğu kadar, yaygın eğitimde de aynı özelliğin bulunması gerekir. «Hepimizin veli nimeti bulunan köylü dediğimiz sınıfı, müstahsili hiç düşünmemek, zavallıya hâlâ Âşık Garipler, Âşık Keremler okutmak en büyük vazifesizlik olmuyor mu?» (10)

Çünkü çocuğun ilk eğitim kurumu ailedir. Aile fertleri uygun şekilde eğitilmemişse, binkaç yüzyıllık ve kendi devrinin insanına hitap et-

(7) S.II, Süleymaniye Kütüphanesinde, s' 183.

(8) Sırat-ı Müstakim, c. IV, sayı 93, s. 263.

(9) S. Müstakim, c. V, sayı 111, s. 116.

(10) S. Müstakim, c. XV, sayı 382, s. 332.

mek üzere yazılan eserlerin kültürüyle yetiniliyorsa, çocuklarına verecekleri şeyler çok olmaz. Dolayısıyla halka hitap eden eserlerin de uygun tarzda yenilenmeleri gerekmektedir. Bunu yapmak aydınların görevidir. Onlar uygun malzemeyi topluma sunmak mecburiyetindedirler.

3. Öğretilenler öğrencinin seviyesine uygun olmalıdır.

Eğitimin planlanması, müfredatının hazırlanması yetişkinler tarafından yapıldığı için bu prensip ayrı bir öneme sahiptir. Yetişkinler, müfredatın hazırlanmasında öğrencinin durumunu nazarı itibara almalıdırlar. Plan ve programı hazırlayanlar, eğitilecek olanları düşünmeli, onların seviyelerini çok hassas olarak tesbit etmelidirler. Çünkü seviyenin altında veya üstünde hazırlanmış bir müfredat, öğrencinin okumaktan, çalışmaktan soğumasına sebep olur. Tahsil hayatının ilk yıllarında yanlış bir uygulamanın içine düşen öğrenci, bunun tesirinden bütün hayatı boyunca etkilenir. Ayrıca seviyesinin üzerindeki bilgileri öğrenmeye zorlanan öğrenci, bunları anlamadan ezberlemek mecburiyetinde kaldığı için, onlardan istifade de edemeyecektir. M.Âkif «O biçare yavrucaklar hiç bir şey anlayamıyorlar, beyinlerindeki malumatı emanet para gibi taşıyıp duruyorlar.» (11) diyerek zamanındaki eğitimi tenkit eder ve bu duruma kendi hayatından örnek verir. «Düşünüyorum da sekiz yaşında ezberlediğim bir çok ibâreleri, ancak otuz sene sonra anlayabildiğimi görüyorum! Tabii on beş yaşlarında iken okuduklarımı anlayabilmeye ömrüm müsait olmayacak...» (12)

4. Eğitim ümit aşılایıcı olmalıdır.

Toplum açısından eğitimin temel fonksiyonlarından birisi, bireyin gerçeklerden uzaklaşmadan gelecekte ümitli olarak yetişmesini sağlamaktır. Çocuk, küçük yaşlarda ümitle beslenirse, ümitsizliğe düşmesi kolay olmaz. Böyle yetişen nesil de kendisinden sonraki nesli aynı yetiştirir. Milletın devamlılığı ancak bu özelliğe sahip nesillerle mümkün olur.

M.Âkif'in yaşadığı dönem, âdeta ümidin tanınmaz hale geldiği, hiç kimsenin yarınından emin olmadığı bir dönemdir. Ümitsizlik o kadar yaygınlaşmıştır ki, ahlakî değerlerin okullarda öğrencilere öğretilmesinin

(11) S. Müstakım, c. IV, sayı 93, s. 264.

(12) Aynı yer.

M. ÂKİF'E GÖRE EĞİTİMDE BULUNMASI GEREKLİ BAZI ÖZELLİKLER

gerekliliği olduğu görüşüne karşı bir eğitimci, bunun, yaşanan kötü şartlar içinde boşuna gayret olacağını söylemiştir. (13)

M.Âkif, yetişen nesle ümit aşılamadıkları için geçmişten şikayetçidir.

Ben ki ecdâda söven maskaralardan değilim,

Anarım hepsini rahmetle...Fakat münfailim,

—Neye?

—Zerk etmediler kalbime bir damla ümid. (14)

Okullarda çocukların gelecekle ilgili korku tanımadan, hayattan yılmadan, istikbalden emin olarak yetiştirilmesi gerektiğine inanan M.Âkif, kurtuluşun ancak bu yolla mümkün olacağını belirtir.

Şimdi kurtarmak için azmedelim, kurtarırız;

Verelim gel de şunun kalbine bir canlı ümid. (15)

5. Eğitim günlük olaylardan etkilenmemelidir .

Eğitim süreci üç nesli, aynı zaman ilgilendirdiği için, günlük olaylarla değişikliğe uğramamalıdır. Devlet, temel bir eğitim felsefesi tesbit ettikten sonra, idarede bulunan şahısların değişmesiyle, bu temel felsefede değişiklik yapılmamalıdır. Eğitim, milletin geleceği düşünülerek her şeyin üstünde tutulursa, ancak görevini kesintisiz yerine getirebilir. Böyle olmaz da toplumda meydana gelen her değişiklik aynen okula yansıtılırsa, eğitimden istenilen verimin alınması beklenemez.

M.Âkif, Tanzimat Fermanı dolayısıyla okulların tatil edilmesini ve talebelerin bir takım gösterilere teşvik edilmesini tenkit eder.

«Zevk-ı hürriyeti onlar daha çok anlamalı...»

Diye mekteplilerin mektebi tekmil kapalı!

İlmi tazyik ile tâlim, o da bir istibdad...

Haydi öyleyse çocuklar, ebediyyen âzâd! (16)

«Cemiyetçi» sanat anlayışı dolayısıyla eğitim problemleriyle ilgilenen şairimizin, ilgili konudaki görüşlerinin bazılarını tesbit etmeye çalıştık. Bunlar eğitim olayının genelde meseleleri olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Önemli olan, kültürümüzden faydalanarak problemleri çözüme, temel prensipleri tesbit gayreti içinde olmamızdır.

(13) S. Müstakım, c. II, sayı 27, s. 10

(14) S.VI, Âsım, s. 408.

(15) S.VI, Âsım, s.410.

SOME BASIC EDUCATIONAL PRINCIPLES ACCORDING TO
MEHMET AKİF

If education has got some basic principles, it will achieve successful conclusions and will cause to train learned, hard working and patient persons. Some of these principles, will be mentioned below, are general but the others are special. I mean that general principles in education, are validity from the beginning to our times but that ones was validity for a certain time.

Although M. Akif, was not a educational philosopher he pointed out his opinions which will solve the problems of people in the society at that time, in his poems and his proses.

Some principles concerning with the subject which I stabilized in his poems and proses are as follow:

1. Teaching subjects, must be useful. Instead of the knowledge which is necessary neither on the earth nor in the next world, the practical knowledge must be given to the students.

2. The knowledge must be adapted the conditions of our time. In everytime, education and training have to be developed.

3. The knowledge, to be given to the students, have to be suitable for the students ages and their degree.

4. The education have to give new ideas and new hopes to the students. In the school it must be given that the obstacles and difficulties have been solved only by hard-working and knowledge.

5. The educational programme have not to be influenced by the daily events and they frequently have not to be changed.